

Tomasz Srogosz

Podstawy formalnoprawne umieszczania sprawcy czynu zabronionego w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym – kilka uwag dodatkowych

Z uwagą przeczytałem polemikę Pani Katarzyny Stępień pt. *Środki – czy tylko zabezpieczające?*, w której Autorka odniosła się do przedstawionego przeze mnie w artykule *Podstawy materialnoprawne umieszczenia sprawcy czynu zabronionego w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym* (Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji WSP w Częstochowie „Gubernaculum et Administratio”, z. I) twierdzenia, iż: „sąd może orzec środki zabezpieczające związane z umieszczeniem w zakładzie zamkniętym tylko wtedy, gdy inne środki zabezpieczające nie spełniają głównego ich celu, jakim jest zapobieżenie ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego”. Pani K. Stępień podniosła, że „nie można traktować zawężająco zawartej w art. 93 k.k. przesłanki stosowania zakładu zamkniętego tylko do sytuacji niemożności zastosowania administracyjnych środków zabezpieczających”. Autorka wskazała, iż „sąd może orzec środek zabezpieczający związany z umieszczeniem w zakładzie zamkniętym tylko wtedy, gdy inne środki nie zapobiegą ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego”. Przez „inne środki” rozumie ona w szczególności środki medyczne przewidziane ustawą o ochronie zdrowia psychicznego z 19 sierpnia 1994 roku (DzU nr 111, poz. 535 ze zm.), ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii z 24 kwietnia 1997 roku (DzU z 2003 roku, nr 24, poz. 198 ze zm.), czy ustawą o wychowaniu w trzeźwości i zapobieganiu alkoholizmowi z 26 października 1982 roku (DzU z 2002 roku, nr 147, poz. 1231 ze zm.).

Nie sposób zgodzić się z tezą postawioną przez Panią K. Stępień, zgodnie z którą: „nie zawsze zapobieganie ponownemu popełnieniu czynu zabronionego odbywa się poprzez zastosowanie środków zabezpieczających w ogóle; czasami wystarczy zastosowanie środków medycznych”. Zarówno w judykaturze, jak i w doktrynie utrwalili się poglądy, iż warunkiem orzeczenia środka zabezpieczającego, o którym mowa w art. 94 § 1 k.k., jest ustalenie, że sprawca dopuścił się określonego czynu zabronionego przez ustawę (postan. SN z 24.01.1997 r., II KKN 111/96, Prok. i Pr. 1997/6/3). Środek zabezpieczający, czy to leczniczy, czy administracyjny, jest zatem, obok środków kar-

nych i kar, środkiem penalnym (reakcji karnej na konkretny czyn zabroniony). Wynika to również z treści art. 93 k.k. („zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego”), art. 94 § 1 k.k. („jeżeli sprawca (...) popełnił czyn zabroniony”), art. 95 § 1 i art. 96 § 1 k.k. („skazując sprawcę (...) za przestępstwo popełnione”) oraz art. 99 § 1 k.k. („jeżeli sprawca dopuszczył się czynu zabronionego”).

Powstaje zatem pytanie, czy w stosunku do sprawcy czynu zabronionego można stosować inne środki, a w tym medyczne? Postępowanie dotyczące środków zabezpieczających odbywa się na podstawie przepisów k.p.k. (art. 323 § 3, 324, 17 § 3, 359 § 1, 414 § 3, 552 § 3). Ich wykonanie regulują art. 200–204 k.k.w. Ani k.p.k., ani k.k. nie przewidują orzeczenia w toku postępowania karnego innych środków, a w tym medycznych. Te ostatnie stosowane są na podstawie k.p.c. (art. 42 u.o.z.p., art. 26 ust. 2 u.w.t.z.a.) lub przepisów o postępowaniu w sprawach nieletnich (art. 17 ust. 4 u.p.n.). Co więcej, inna jest podstawa orzekania środków zabezpieczających (wiąże się ona między innymi z popełnieniem czynu zabronionego w rozumieniu art. 115§1 k.k.), a inna środków medycznych (art. 24 u.w.t.z.a., art. 17 ust. 1 u.p.n., art. 21 ust. 1 u.o.z.p.). Warunki zastosowania środków medycznych nie obejmują popełnienia czynu zabronionego. Wynika z tego zróżnicowanie procedury dotyczącej orzekania środków zabezpieczających i medycznych.

Podsumowując, gdy sprawca popełnił czyn zabroniony w stanie niepoczytalności, postępowanie sądowe opiera się na k.p.k. i k.k., gdzie nie przewidziano innych, oprócz zabezpieczających, środków. Gdy zachowanie osoby wskazuje na to, że z powodu zaburzeń psychicznych może ona zagrażać bezpośrednio własnemu życiu albo życiu lub zdrowiu innych osób, a nie popełniła ona czynu zabronionego, zastosowanie będą miały przepisy u.o.z.p. i k.p.c., które nie regulują środków zabezpieczających o charakterze penalnym. Przepis art. 93 k.k., będący przejawem zasady *ultima ratio*, dopuszcza zatem stosowanie środków zabezpieczających związanych z umieszczeniem w zakładzie zamkniętym tylko wtedy, gdy inne środki zabezpieczające nie spełniają głównego ich celu, jakim jest zapobieżenie ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego. Przy wyborze środków leczniczych określonych w k.k. sąd karny nie może brać pod uwagę środków medycznych regulowanych u.o.z.p. Zapobieganie ponownemu popełnieniu czynu zabronionego odbywa się zatem zawsze poprzez zastosowanie środków zabezpieczających. Inną kwestią jest to, czy środek zabezpieczający przewidziany w art. 94 § 1 k.k. różni się dolegliwością od środka medycznego wskazanego w u.o.z.p. Oba te środki mają na celu leczenie sprawcy i opiekę nad nim oraz wykonywane są w zakładach psychiatrycznych podlegających MZiOŚ (art. 200 k.k.w.).